

№: 1/2018

Svar på tal om svartmålningen av a-kassan

MATS WINGBORG

Om författaren

Mats Wingborg är oberoende utredare med inriktning på utbildning, arbetsmarknad och högerextremism. Han har tidigare skrivit böcker och flera skrifter åt Katalys, däribland *Den blåbruna röran* (2016).

Katalys argument

Katalys argument är en serie korta analyser och argumentsamlingar i aktuella ämnen. Fokus är på ekonomi, välfärd, fördelning, arbetsliv och politik. Syftet är att ge snabba men välgrundade faktaunderlag för att du själv ska kunna ta ställning och argumentera.

Sammanfattning

- Svenskt Näringsliv och Timbro svartmålar a-kassan. Det sker genom tre osakliga påståenden:

"A-kassorna gör olika bedömningar". Det stämmer att a-kassorna gör olika tolkningar av när en arbetssökande har "godtagbara skäl" för att inte lämna in en aktivitetsrapport. Därutöver finns ingen grund för påståendet att a-kassorna gör olika bedömningar.

"A-kassorna gynnar fackliga medlemmar". Några av Sveriges 27 a-kassor har fått kritik för att vara involverade i facklig medlemsvärkning. Däremot är det fel att det skulle vara särskilt enkelt för fackliga medlemmar att få arbetslöshetsersättning.

"A-kassorna har slut på pengar". I själva verket skapar a-kassorna ett stort överskott, pengar som går rakt in i statskassan.

Svenskt Näringsliv och Timbro svartmålar a-kassan. Syftet är att få bort det fackliga inflytandet över a-kassorna och göra åtstramningar i systemet. En stark a-kassa är tvärtom en grundval i arbetsmarknadspolitik. En trygg ersättning är en förutsättning för omställningar i arbetslivet och att människor vågar pröva nya jobb. Det fackliga inflytandet bidrar till att ge a-kassorna demokratisk legitimitet.

I nättidningen *Arbetsmarknadsnytt*, som drivs av Svenskt Näringsliv, riktas hård kritik mot a-kassorna i en artikel publicerad den 23/10.

Arbetsmarknadsnytt och Timbros kritik mot a-kassorna handlar om tre olika saker:

(1) Skillnader i a-kassornas bedömningar, (2) relationen mellan a-kassorna och de fackliga organisationerna och (3) påståenden om att a-kassorna skulle ha ekonomiska problem.

Arbetsmarknadsnytt och Timbro hänvisar till två aktuella rapporter som påstås stödja deras sak. Det handlar om Riksrevisionens rapport *A-kassorna, IAF och arbetslöshetsförsäkringen* (2018:27) och Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringens rapport *Kopplingar mellan arbetslöshetskassor och närliggande organisationer* (IAF, 2018:2).

Svenskt Näringslivs och Timbros argument håller dock inte. De två rapporterna ger inte stöd för vad de föreslår. Här går vi igenom argumenten och visar vad det står i rapporterna.

Argument 1

"Systemet fungerar inte" därför att a-kassorna "skiljer sig väsentligt åt när det gäller att bestraffa de arbetssökande"

Svar på tal från Katalys: Rapporten från Riksrevisionen visar att a-kassorna till en del skiljer sig åt i bedömningsfrågor. Det handlar framför allt om vad som ska antas vara "godtagbara skäl" för att inte lämna in aktivitetsrapporten i tid till Arbetsförmedlingen. Aktivitetsrapporten är i sin tur ett verktyg för Arbetsförmedlingen för att kunna kontrollera att den arbetssökande aktivt söker arbete.

För det första: Riksrevisionen hävdar alltså att de olika a-kassorna spretar när det gäller tolkningen av "godtagbara skäl". Det stämmer att det finns en sådan spretighet, men resultatet ska inte överdrivas. Av de

27 a-kassorna är det två som sticker ut och gör en betydligt generösare bedömning än andra a-kassor. Det handlar om Skogs- och lantbrukstjänstemännens a-kassa och Hamnarbetarnas a-kassa. Om dessa två a-kassor undantas minskar spretigheten till hälften. Det är orimligt att dra stora politiska växlar på att två a-kassor med mycket små volymer avviker markant.

För det andra: Riksrevisionen hävdar att det kan finnas andra förklaringar till "spretigheten" än att a-kassorna gör olika bedömningar. Den viktigaste av dessa förklaringar är att a-kassorna först avskriver en del ärenden, sedan görs det en prövning. Men om praxis för avskrivningarna skiljer sig åt, då kan det se ut som om skillnaderna i praxis vid bedömningar är större än den är. Riksrevisionen drar därför slutsatsen att myndighetens eget resultat måste betraktas med "försiktighet".

För det tredje: Riksrevisionens rapport visar att det förmodligen existerar en viss spretighet när det gäller vad som är godtagbara skäl för att inte lämna in en aktivitetsrapport. Förklaringen är att det saknas regler och underlag för hur "godtagbara skäl" ska tolkas. Sådana har varken utfärdats av regeringen eller av tillsynsmyndigheten IAF. Detta konstateras också av Riksrevisionen.

För det fjärde: Det är möjligt att skapa en mer likvärdig bedömning av "godtagbara skäl". Riksrevisionen föreslår att tydligare föreskrifter tas fram. Det är också möjligt att se över hela sanktionssystemet mot arbetssökande och se till att reglerna blir likvärdiga. Problemen är med andra ord möjliga att åtgärda.

För det femte: A-kassorna tolkar "godtagbara skäl" för att inte ha lämnat in en aktivitetsrapport i tid på något olika sätt. Av den kritiken följer inte att systemet med a-kassorna inte längre fungerar. En sådan kritik är osaklig. Framför allt är det osakligt att hävda att a-kassornas olika bedömningar av "godtagbara skäl" visar att det är rimligt att hävda att a-kassorna slutat att fungera.

För det sjätte: Väldigt väsentligt är att utbetalningarna av ersättning i a-kassesystemet är korrekta. Under 2017 genomförde a-kassorna en stickprovundersökning för att kontrollera detta. Resultatet visade att 99,8 procent av alla utbetalningar var korrekta.

Argument 2

A-kassorna "sitter på dubbla stolar och gynnar vissa fackförbund"

Svar på tal från Katalys: I tidningen *Arbetsmarknadsnytt* hävdar Siri Steijer från Timbro att a-kassorna

”gynnar vissa fackförbund”. Som stöd för uttalandet sker en hänvisning till rapporten från IAF. Den som läser Steijers uttalande får garanterat intrycket att IAF visat att det är enklare att få ut ersättning från a-kassan om en person är medlem i facket. Men det stämmer inte.

För det första: Det finns inga belägg för att det skulle vara enklare för fackliga medlemmar att få ersättning från a-kassan. Det är inte heller något som hävdas av IAF.

För det andra: Däremot är det sant att IAF riktat kritik av annat slag mot a-kassorna. Kritiken handlar om två saker:

- Kommunals a-kassa har ett avtal med Kommunal: Kommunal har en enhetlig avgift för både det fackliga medlemskapet och a-kassan. Kommunal ansvarar för att betala in medlemmens avgift till a-kassan. Om en medlem inte betalar sin medlemsavgift fortsätter ändå Kommunal att betala avgift till a-kassan i tre månader. För att få detta system att fungera har Kommunal ingått ett avtal med Kommunals a-kassa. IAF menar att Kommunals a-kassa inte borde ingått detta avtal eftersom det innebär att de som är på väg att träda ur a-kassan kommer att behandlas på olika sätt. Däremot har IAF inga synpunkter på att Kommunal betalar in medlemmarnas avgift till a-kassan eller att Kommunal står för denna avgift under tre månader även om medlemmen inte betalar in medlemsavgiften.

- Otydliga rutiner: IAF menar att flera a-kassor har otydliga eller felaktiga rutiner inom vissa speciella områden. Det handlar bland annat om att vissa a-kassor inte tillhandahåller information att det går att bli medlem direkt i a-kassan utan att vara facklig medlem (IF Metalls, Handels och Livs a-kassa). Eller att a-kassor har blanketter för ansökan om medlemskap som också innefattar fackligt medlemskap (Livs a-kassa). Vidare är IAF kritisk till att vissa a-kassor är involverade i eller informerar om fackförbundens medlemsvärning (Fastighets a-kassa, IF metalls och Kommunals a-kassa). Ytterligare en kritik handlar om att a-kassorna själva måste göra en bedömning av om den som ansöker om medlemskap arbetar inom kassans verksamhetsområde, det räcker inte att personen tillhör ett visst fackförbund (Akademikernas-, Lärarnas och IF Metalls a-kassa). Över huvud taget eftersträvar IAF en tydlig rågång mellan a-kassorna och fackförbunden.

För det tredje: När Svenskt Näringslivs tidning *Arbetsmarknadsnytt* och Timbro hävdar att a-kassorna inte fungerar på grund av bristande rutiner skjuter de över målet. IAF visar att rutinerna i vissa fall kan bli bättre, men inte att det råder något systemfel.

Argument 3

”A-kassans pengar håller på att ta slut”

Svar på tal från Katalys: Siri Steijer från Timbro hävdar att ett tecken på a-kassornas allvarliga problem är att ”a-kassans pengar håller på att ta slut”. Den som läser detta uttalande invaggas i föreställningen att a-kassorna inte sköter sin ekonomi och är nära konkurs. Den bilden är fullständigt felaktig.

För det första: A-kassorna finansieras genom avgifter som a-kassans medlemmar betalar och genom en arbetsgivaravgift som kallas arbetsmarknadsavgift. Dessa inbetalningar använder staten för att finansiera arbetslöshetsersättning, aktivitetsstöd, lönegaranti och pensionsavsättning. Systemet går sedan länge med stort överskott. Staten får för närvarande knappt 17 miljarder kronor mer än vad systemet kostar. Detta överskott går in i statskassan.

Staten gör vidare en prognos för hur stor arbetslösheten kommer att bli. Den prognosen ligger till grund för vad staten budgeterar för ekonomiska utbetalningar till a-kassorna. För tillfället har arbetslösheten sjunkit något långsammare än vad regeringen uppskattade. Det innebär att staten blir tvungen att skjuta till extra medel till a-kassorna. Men detta har inget att göra med att a-kassorna skulle ha problem eller ha dålig ekonomi.

För det andra: A-kassorna har genomgående ett stort eget kapital. Så här ser det ut:

Arbetslöshetskassa	Kapital, tkr, 2017
Akademikernas	128503
Alfa – anslutna	146791
Alfa – ej anslutna	38659
Alfa – totalt	185451
Byggnadsarbetarnas	280303
Elektrikernas	36718
Fastighets	79481
Finans- och Försäkringsbranschens	40808
GS	16285
Hamnarbetarnas	3419
Handelsanställdas	155934
Hotell- och Restauranganställdas	58407
IF Metalls	141824
Journalisternas	5239
Kommunalarbetarnas	93274
Ledarnas	58512
Livsmedelsarbetarnas	33079
Lärarnas	34732
Pappersindustriarbetarnas	11852

Tabellen fortsätter på nästa sida

Sekos	89960
Skogs- och Lantbrukstjänstemännens	1927
Småföretagarnas	101968
STs	58350
Svensk Handels Arbetslöshetskassa	32289
Sveriges arbetares	6432
Säljarnas	5421
Transportarbetarnas	82975
Unionens	129928
Vision	70631

Källa: IAF

Syftet med svartmålning är att slänga ut facket

Svenskt Näringsliv och Timbro målar upp en bild av att a-kassorna inte fungerar. Bilden har föga med verkligheten att göra utan har ett politiskt syfte. Målet är att få bort det fackliga inflyandet över a-kassorna. Vi vet att det skulle bidra till en lägre facklig organisationsgrad. De länder som tillämpar det så kallade Gent-systemet, där de fackliga organisationerna är involverade i a-kassorna, har genomgående en högre facklig organisationsgrad än andra länder. Detta är en av förklaringarna till att den fackliga organisationsgraden är hög i länder som Sverige, Danmark, Finland och Belgien (Gent är en stad i Belgien). I Norden är den fackliga organisationsgraden lägst i Norge, den avgörande orsaken är just att det saknas en koppling mellan a-kassan och de fackliga organisationerna.

Svartmålningen av a-kassan har med andra ord ytterst udden riktad mot de fackliga organisationerna och mot den svenska modellen, som förutsätter starka parter på arbetsmarknaden.

Parallellen är tydlig till hur Svenskt Näringsliv, Timbro och allianspartierna hanterat Arbetsförmedlingen. Först en period av svartmålning, sedan krav på privatisering.

Tvärtemot vad svartmålnarna hävdar är förtroendet för a-kassan stort och har ökat. Tre av fyra ersättningstagare har högt eller ganska högt förtroende för a-kassan visar en Sifo-rapport från maj 2018. Det är en siffra som ligger skyhögt över de flesta andra institutioner i samhället.

Fakta om a-kassorna

I Sverige finns för närvarande 27 a-kassor. A-kassorna beslutar om medlemmarnas rätt till arbetslöshetsersättning, betalar ut ersättningen, sköter med-

lemshanteringen och beslutar om sanktioner när en arbetslös exempelvis missköter sitt arbetsökande. A-kassorna är formellt fristående från både de fackliga organisationerna och staten. Historiskt finns det dock starka band mellan a-kassorna och de fackliga organisationerna och det finns fackliga företrädare i styrelserna för a-kassorna.

A-kassornas storlek varierar kraftigt från Akademikernas arbetslöshetskassa med omkring 700 000 medlemmar till Skogs- och lantbrukstjänstemännens med knappt 1 000 medlemmar. Omkring 70 procent av arbetskraften tillhör en arbetslöshetskassa.

Katalys argument

Av de arbetslösa i dag får ungefär en tredjedel a-kassa. Andelen har minskat successivt. En orsak är att allt fler arbetslösa inte är medlemmar i en a-kassa, en annan att många inte kvalificerar sig för ersättning från a-kassan. Det beror i sin tur på att fler har tillfälliga jobb och en svag anknytning till arbetsmarknaden. Regeringen har därför tillsatt en utredning som ska se över hur även de med osäkra jobb ska kunna få ersättning från a-kassan.

Den som är arbetslös kan som mest få 80 procent av sin lön i ersättning. Men de flesta arbetslösa slår i taket. I dag får bara var tredje person med a-kassa ut en ersättning som motsvarar 80 procent av lönen.

Tre krav:

- Reglerna bör ändras så att fler med otrygga och tillfälliga anställningar får rätt till a-kassa. Det är positivt att detta nu utreds.
 - 80 procent av arbetstagarna bör få ut 80 procent av lönen i a-kassa. Därför bör taket höjas.
 - Försvara det nuvarande systemet med a-kassor.
- Avslöja näringslivets svartmålning

Källor

- A-kassorna, IAF och arbetslöshetsförsäkringen, Riksrevisionen (RIR), 2018:27. https://www.riksrevisionen.se/download/18.34b79a7b16653c9fa84f2323/1540214728297/RIR_2018_27_ANPASSAD.pdf
- Arbetslöshetsrapporten 2018, Akademikernas a-kassa. <http://arbetsloshetsrapporten.se>
- Carlsson, Anders, A-kassorna får myndighetskritik – sitter på dubbla stolar, *Arbetsmarknadsnytt*, 23/10, 2018. https://www.arbetsmarknadsnytt.se/allmanna_nyheter/a-kassorna-far-myndighetskritik-sitter-pa-dubbla-stolar_721561.html
- Förtroendet för a-kassorna ökar rejält, Sveriges a-kassor, 2/7, 2018. <https://www.sverigesakassor.se/fortroendet-kassorna-okar-rejalt/>
- Kopplingar mellan arbetslöshetskassor och näriliggande organisationer, Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF), 2018:2. <https://www.iaf.se/globalassets/dokument/rapporter/2017-2018/2018-2-kopplingar-mellan-arbetsloshetskassor-och-nariliggande-organisationer.pdf>
- Sjögren, Henrik, A-kassorna bestraffar olika: "Systemet fungerar inte", *Arbetsmarknadsnytt*, 11/10, 2018. https://www.arbetsmarknadsnytt.se/allmanna_nyheter/a-kassorna-bestraffar-olika-systemet-fungerar-inte_722565.html
- Wreder, Johanna, LO ser risker med ändrad grund för a-kassa, *Arbetet*, 27/2, 2018. <https://arbetet.se/2018/02/27/lo-ser-risker-med-andrad-grund-for-a-kassa/>